

## מאמר מקורי

### דיוק "אובייקטיבי" ודיוק "סובייקטיבי" בחדשות פלילים בעיתונות הישראלית

צבי רייך ולינור קאן\*

#### תקציר

מחקר זה<sup>1</sup> בוחן לראשונה את רמת הדיוק בחדשות בישראל בניסיון להשיב על השאלות אם העיתונות הנחשבת "פופולרית" אכן מדייקת פחות בהשוואה לעיתונות הנחשבת "רצינית", ואם החדשות המקוונות מדייקות פחות מאלה המודפסות. המחקר מתמקד בחדשות פלילים, כיוון שהן רגישות, על פי הספרות, להבדלים בין גופי התקשורת הנחקרים. לשופטי הדיוק נבחרו 24 חוקרי משטרה שהיו מעורבים בחקירת הפרשיות המסוקרות. אלה קיבלו לידיהם אשכולות של ידיעות שפורסמו בארגוני חדשות שונים, ובאשר לכל ידיעה כזו מילאו שאלון המשמש במחקרי דיוק מובילים בארצות הברית. שאלון זה בוחן את רמת הדיוק ה"אובייקטיבית" (היבטים הנוגעים לעובדות קונקרטיות המתוארות בידיעה) וה"סובייקטיבית" (דרכי הצגת המידע). לפי הממצאים, העיתונות ה"רצינית" מדייקת יותר מן הפופולרית, והמודפסת יותר מן המקוונת – כמשוער. בכשלושה רבעים מן הידיעות נפלה לפחות טעות אחת – לעומת כ-40%-60% במחקרי דיוק בארצות הברית. ממצאים אלה מהווים אינדיקציה ראשונית מדאיגה, אבל יידרש מחקר נוסף בתחומי סיקור נוספים כדי לקבוע באופן מבוסס אם העיתונות הישראלית אכן מדויקת פחות בהשוואה לסטנדרטים המקובלים בארצות הברית.

\* ד"ר צבי רייך (zreich@bgu.ac.il) הוא מרצה בכיר במחלקה לתקשורת באוניברסיטת בן-גוריון ועיתונאי בעבר. לינור קאן (linor@bgu.ac.il) היא בעלת תואר שני במחלקה לתקשורת באוניברסיטת בן-גוריון.

## מבוא

אחד הגורמים המשמעותיים ביותר בקביעת רמת אמינותו של כלי תקשורת בעיני הציבור הוא מידת הדיוק של ידיעותיו (Gaziano & McGrath, 1986; Meyer & Zhang, 2002). יש אומרים כי הדיוק הוא אף הגורם המשמעותי ביותר (Urban, 1998), כפי שסבורים גם מרבית העיתונאים (Mensing & Oliver, 2005). לדיוק חשיבות עליונה גם בעיני הציבור בישראל. לפי מחקרם של צפתי, מאירס ופרי (Tsfati, Meyers & Peri, 2006), כמעט 80% מן הישראלים סבורים כי בדיקת הדיוק היא פרקטיקה עיתונאית בעלת חשיבות עליונה. מידת הדיוק של המידע מהווה הן יעד פרקטי הן סמל וערך של משלח היד העיתונאי. בכוחה להעיד על הסטנדרטים המקצועיים, האתיים והאפיסטמולוגיים שבהם הופק המידע ועל מידת האמון שראוי לתת לא רק במידע הספציפי, אלא גם בעיתונאים העומדים מאחוריו, בארגוני החדשות העומדים מאחוריהם ובסופו של דבר אף במוסד העיתונאי כולו.

הנקודה הארכימדית שעליה מתבססת נורמת הדיוק היא על דרך השלילה – הצורך להימנע מהטעיית הציבור (Maier, 2005) – ועל דרך החיוב – הצורך לספק בסיס לשיח ציבורי איכותי ומעוגן במציאות, הניזון מעובדות ומפרשנויות וכן מתפיסות ועמדות המתבססות על מידע מדויק; "דיוק הוא היסוד שעליו בנוי כל היתר. [...] אם היסוד רעוע, כל היתר פגום" (Kovach & Rosenstiel, 2007, p. 43). והנה, למרות חשיבותו, נמצאו רמות לא מרשימות של דיוק בסדרת מחקרים לאורך כ-75 השנים האחרונות, מרביתם בארצות הברית: בין 40 ל-60 אחוז מן הידיעות הכילו לפחות טעות אחת (Charnley, 1936; Berry, 1967; Brown, 1965; Maier, 1999, 2005; Trench & Knowlton, 2009).

בשנים האחרונות ניכרת תחייה במחקרי הדיוק, שוב בעיקר בארצות הברית, אולי דווקא בשל הערכות פסימיות שהדיוק העיתונאי, כמו נורמות מקצועיות ואתיות אחרות, מצוי במגמת ירידה. זו הייתה הערכתם של 64% מעורכי העיתונים בארצות הברית (Mensing & Oliver, 2005). בישראל אין נתונים על היקף חוסר הדיוק, אולם לעיתונאים הישראליים דעה ביקורתית מזו של קהליהם על היקף טעויותיהם (צפתי וליביו, 2005).<sup>2</sup> המחקר הנוכחי הוא ניסיון ראשוני לבחון את רמת הדיוק בעיתונות הישראלית, במטרה להשיב על השאלות אם העיתונות המכונה "איכותית" מדויקת יותר מן ה"פופולרית", ואם החדשות בעיתונות המודפסת מדויקות פחות מאלה שבעיתונות המקוונת.

המחקר מתמקד בחדשות פלילים, המתאפיינות בהתרחשויות בלתי מתוכננות, העשויות לבטא הבדלי מהירות וערכניות בין העיתונות המקוונת ובין זו המודפסת, ובהיבטים של עניין אנושי העשויים לבטא הבדלים בין עיתונות איכות לעיתונות

פופולרית (Entman, 2005; Ericson et al., 1989; Sparks, 2000). יתרון נוסף של חדשות הפלילים הוא היותן מסוקרות בידי כתב במשרה מלאה בתקופת המחקר (גוטמן, 2006; פישמן, 2006).

מערך המחקר נבנה במסורת מחקרי הדיוק בארצות הברית תוך כדי שימוש בכלי המחקר שהעביר לידינו באדיבותו סקוט מאייר (Scott Maier) מאוניברסיטת אורגון, מהמובילים בחקר התחום. בשני היבטים סוטה המחקר מאותה מסורת. ראשית, במקום להסתמך על שיפוטיות של המקורות הנקובים בידיעה, כפי שנעשה במרבית המחקרים, כאן השופטים היו חוקרי משטרה הממונים על חקירת התיק המסוקר. בחירה זו מאפשרת לעקוף את מכשול המקורות האנונימיים, שהיקפם מגיע לעשרות אחוזים מכלל הידיעות בארצות הברית, וככל הנראה עוד יותר מכך בישראל (מזן, 1998; Wulfemeyer, 1985; Reich, 2011; Blankenburg, 1992). אף שחוקרים אלה משוחררים במידה מסוימת מן ההטיות המיוחסות למקורות מידע, בין היתר בשל עימותיהם לעתים עם העיתונאים (Blumler & Gurevich, 1981; Reich, 2009), הם אינם נקיים מהטיות משלהם, ואלה יידונו בהמשך. שנית, לעומת יתר המחקרים הבודקים מגוון תחומים, כאן נבדקו רק חדשות פלילים, בזכות רגישותן להבדלים בין הארגונים הנבדקים.

המחקר התבסס בעיקר על סדרת ראיונות מובנים עם חוקרי משטרה, ובמהלכם קיבל לידינו כל חוקר וחוקר אשכול ידיעות העוסקות באותה פרשייה, לאחר שהוסרו מהן פרטים מזהים. כדי לצמצם את המרחב לשיפוט על סמך רושם כללי ומוטה, השאלון שמולא לכל ידיעה מיקד את המרואיין בהיבטים עובדתיים קונקרטיים, כגון מידת הדיוק בציון גיל החשוד, בתיאור מיקום הזירה, במועד האירוע, בתפקיד הגורמים המתוארים בה וכדומה. שיטה זו היא השלטת בחקר הדיוק זה כשלושת רבעי מאה, כמתואר בסקירת הספרות להלן.

## דיוק ועיתונות: סקירת ספרות

אחת ההגדרות הוותיקות, אם כי השנויות במחלוקת, לדיוק בתחום התקשורת, היא "טווח ההסכמה על אודות מסר בין המקור למקבל" (Tichenor, Olien, 1970; Harrison & Donohue). חולשתה של ההגדרה היא בהתעלמותה הגמורה מן התוכן המוסכם וממידת ההלימה בינו ובין מסכת העובדות במציאות (בין אם מקפידים לכתוב את המילה "מציאות" במרכאות, ובין אם לאו). לפי הגדרה אחרת, אידאליסטית למדי, דיוק עיתונאי משמעו שחזור הוגן ואמתי של אירוע או פעילות בעלי עניין לציבור (Blankenburg, 1970). הגדרה רלטיביסטית יותר מזו גורסת כי דיוק הנו טווח הסטייה של הדיווח מן המציאות או מן האמת של

האירוע בפועל (Lawrence & Grey, 1969). אפשר לראות בה הגדרה פסימית בהניחה כי קיימת סטייה בלתי נמנעת בין הדיווחים ובין ההתרחשויות, כשרק ממדיה של אותה סטייה משתנים ממקרה אחד למשנהו.

חקר הדיוק בעיתונות החל לפני כ-75 שנה, עם מחקרו של צ'רנלי (Charnley, 1936), שבמסגרתו התבקשו מקורות המידע שמאחורי אלף ידיעות שפורסמו בשלושה עיתונים יומיים במיניאפוליס, לזהות שלושה סוגי טעויות: שגיאות כתיב, טעויות עובדתיות וטעויות בפרשנות. מאז מתבססים מחקרי הדיוק בלעדית על שיפוט בידי "מאוזכר משמעותית" (significantly mentioned) בידיעה – בדרך כלל מקור המידע, אם כי לעתים זהו עד ראייה, משתתף באירוע או בעל ידע אחר על אודות המתרחש (Blankenburg, 1970). ההסתמכות על "מאוזכר משמעותית" נמשכה גם בשנות השישים, שבמהלכן שגשו מחקרים אלה; הדוגמאות הבולטות לכך הן מחקריהם של בראון ושל ברי (Brown, 1965; Berry, 1967), והיא נמשכת גם בשנים האחרונות, עם תחיית מחקרי הדיוק (Maier, 1999, 2005; Trench & Knowlton, 2009).

במשך השנים ניסו החוקרים לשכלל את שיטת המחקר של צ'רנלי ולהרחיב את קשת הטעויות הנחקרות. אחד המשכללים הבולטים הוא סקוט מאיר (Maier, 1999, 2005), ששילב בין סוללת השאלות שפיתחו חוקרי הדיוק החלוציים ובין שאלון האמינות העיתונאית שפותח על ידי האגודה של עורכי העיתונים בארצות הברית (American Society of Newspaper Editors, 1985). האסטרטגיה המרכזית של החוקרים הייתה לצמצם את המרחב לרשמים כלליים ולהטיות בשיפוט באמצעות ניסוח שיטתי של סדרות שאלות באשר ל"סל" טעויות קונקרטיות. סל זה חולק במשך השנים לשלושה מדורים: טעויות איות, טעויות אובייקטיביות וטעויות סובייקטיביות.

1. טעויות איות: אף שאינן משבשות בהכרח את היכולת להבין את הידיעה, טעויות איות מהוות אינדיקציה לסטנדרטים לא גבוהים של עבודה עיתונאית ולמאמץ מוגבל להפיק מוצר נקי מטעויות (שטרסמן, 1998; Maier, 2005). את חומרתן יש לראות לא בעצם השתרבותן לנוסח המתפרסם, אלא בכך שהדבר התרחש למרות שרשרת הכתיבה והעריכה, שבמקרים מסוימים כוללת תריסר זוגות ידיים (Bell, 1991). טעויות איות נבדקו כסוג של אי-דיוק בפני עצמו כבר במחקר המוקדם של שנות השלושים (Charnley, 1936). ברי (Berry, 1967) החליט לכלול אותן בסוג הבא, ובכך ליצור שתי קטגוריות ברורות של טעויות, כפי שנוהג גם המחקר הנוכחי.

2. טעויות "אובייקטיביות": טעויות אלה נוגעות להיבטים שונים של העובדות המשולבות בדיעה, כגון טעות בשמות, בתפקידים, בזמנים, בנתונים ובמקומות וכן ציטוטים שגויים.

3. טעויות "סובייקטיביות": הטעויות הללו נוגעות להיבטים שונים באופן הצגת המידע, כגון השמטת מידע חיוני, הימנעות מהדגשה של נתון מרכזי והדגשת יתר של פריט מידע משני.<sup>3</sup>

את מגוון הגורמים לטעויות אפשר למפות לפי מיקומם של הגורמים בשלושה מוקדים לאורך פס הייצור של הידיעה: (א) השלב הראשוני – איסוף המידע: בשלב זה העיתונאים מלקטים את חומר הגלם החדשותי באמצעות שיחות עם מקורות מידע וחיפוש במאגרים או במסמכים או בנוכחות בזירות אירועים. טעויות בשלב זה עלולות להיגרם עקב גורמים שונים, כגון מקור בלתי אמין, חוסר תיאום בין העיתונאי ובין המקור, גודש מידע ועובדות, חוסר מקצועיות (Brown, 1965), עצלות וחוסר אכפתיות מצד העיתונאי (Urban, 1998); (ב) שלב הביניים – גיבוש המידע: בשלב זה, כאשר המידע הגולמי כבר בידי העיתונאי, טעויות עלולות להתרחש כאשר העיתונאי אינו טורח לאמת כראוי את המידע שבידו, כאשר הוא משמיט אינפורמציה חיונית, כשאינו מציג כראוי מידע שנמסר לו מן המקור (Mensing & Oliver, 2005), או כשאינו מקפיד על כתיבה בהירה (Brown, 1965), או כאשר הוא נאלץ לפעול בלחצי זמן ותחרות מול כלי תקשורת אחרים (Urban, 1998); (ג) השלב הסופי – שלב העריכה: בשלב זה, לאחר שהכתב נפרד מן הידיעה, והיא מצויה בטיפול עורכיו לצורך שכתוב, מתן כותרת, עימוד וכדומה, טעויות מתרחשות כאשר העורכים אינם טורחים לבחון את הידיעה כראוי ולוודא כי מאחוריה עומדים מקורות מהימנים, וכי הכותרת שהם מנסחים אכן הולמת את הנאמר (Mensing & Oliver, 2005). גרוע מכך, לדעת חוקרים מסוימים, בניסוח הכותרות העורכים נוטים ביודעין לנפח ולעוות את העובדות, בניסיון למשוך את הקוראים לעיין בדיעות עצמן (דור, 2001; רועה ופלדמן, 1998).

חדשות פלילים הן מתחומי הסיקור הפופולריים, הצבעוניים והוותיקים ביותר. הן מגלמות שילוב של פונקציות "נמוכות", כמו בידור, סנסציה, מציצנות ומשיכת קהלים (במיוחד בפרשיות המערבות אנשי ציבור וידוענים), ופונקציות "גבוהות", כמו התרעה מפני סכנות, ביסוס מעמדה של מערכת אכיפת החוק וגיוס תמיכה במדיניות חברתית (Chermak, 1995; Einstadter, 1979). המידע המשטרתי נחשב זמין יחסית, נוח לאיסוף ומעניין, ושיעור גבוה מן הידיעות זוכה להתפרסם ואף לגלוש ממדורי החדשות למדורי הספורט, הכלכלה והפנאי (Chibnall, 1977; Sherizen, 1978; Chermak, 1995). שלא ככתבי חדשות אחרים,

כתבי פלילים מסקרים שיעור גבוה יחסית של אירועים בלתי מתוכננים על סמך אזרחים מהשורה המופיעים בידיעותיהם בתפקידים שונים, כגון נאשמים, קרבנות ועדי ראייה (Chermak, 1995; Reich, 2009), אף שמרבית המידע מגיע אליהם מן הביורוקרטיה המשטרית, המנסה לשלוט בתדמיתה בין היתר באמצעות המידע שהיא מוסרת ובאמצעות דרכי מסירתו (Haltom, 1998).

בהיעדר מחקר, המידע על יחסי משטרה-תקשורת בישראל יכול להתבסס בעיקר על במות דיון תקשורתיות וציבוריות. המשטרה מצטיירת בהן כגוף צבאי למחצה ובעל כיסוי טריטוריאלי עדיף מזה של העיתונאים, המתמחה באיסוף שגרתי של מידע רגיש ובעל ערך חדשותי גבוה. נתונים אלה הופכים את המשטרה למקור עיתונאי אטרקטיבי, אבל גם זהיר, המקיים יחסים סימביוטיים, רוטיניים ובעלי תלות הדדית עם הכתבים המסקרים את תחומו (קירשנבאום, 1997; אברהם, 2000; פישמן, 2006). למרות ניסיונות להשיג שליטה בסיקור באמצעים שונים, כגון איסור ראיונות, סגירת זירות לסיקור וצווי איסור פרסום (גוטמן, 2006; קינן, 2009; תגרי, 1994), ולמרות סיקור אוהד למדי בתקופות של אירועים ביטחוניים, התדמית המשטרית המתקבלת נתפסת כמאכזבת בעיני פיקוד המשטרה (פישמן, 2006).

לפי הדעה הרווחת בספרות, רמת הדיוק משתנה בין ארגוני חדשות, אלא שאין מחקרים אמפיריים רבים המעידים על כך. קיימת מחלוקת באיזו מידה עיתונות "איכותית" לדוגמה מתאפיינת בסיקור איכותי בחדשות פלילים יותר מעיתונות "לא איכותית". לפי מחקרם הקלסי של אריקסון ועמיתים (Ericson et al., 1989), כתבים לענייני משטרה בעיתוני אליטה נוטים לסקר חדשות פלילים מעמדה מרוחקת וביקורתית, המתמקדת בהיבטים עקרוניים, כגון רמות הפיענוח של פשעים, ואילו העיתונות הפופולרית מתמקדת בתיאורים רוויי פרטים צבעוניים של מעשי פשע קונקרטיים. אנטמן טוען מפורשות כי למעמד העיתון – דהיינו להשתייכותו לטיפוס המכונה "איכותי", "אליטה" או "רציני" לעומת הטיפוס המכונה "פופולרי" או "טבלואיד" – יש השלכה משמעותית על מידת הדיוק שלו (Entman, 2005). דיוק, לדעתו, הוא העיקרון העיתונאי החשוב ביותר מבין חמשת העקרונות המקצועיים-אתיים, שהמחויבות כלפיהם מכוננת את ההבדל בין טיפוס העיתונות השונים.<sup>4</sup>

באופן דומה אפשר לצפות להבדלי דיוק בין העיתונות המודפסת ובין המקוונת (Gaziano & McGrath, 1986). אף שיתרונה של המודפסת נראה חד וברור בזכות משטר הזמנים הנוח למדי שלה, לדעת חוקרים מסוימים, לעיתונות המקוונת דווקא יש פוטנציאל להיות מדויקת יותר מכוח נגישותה למקורות מקוונים ולחלל פרסום בלתי מוגבל, המאפשר לה להציג עובדות בקונטקסט ובפרספקטיבה (Koch, 1991; Pavlik, 2001). אלא שלדעה זו שותפים בעיקר חוקרים נלהבי רשת שתלו תקוות

מופלגות בפוטנציאל של האינטרנט כמרחב לחדשות, בטרם היו בידיהם ראיות אמפיריות על אודות טיבו בפועל ועל אודות שפע האילוצים הסובבים אותו. לעומת זאת, מרבית החוקרים כיום סבורים כי העיתונות המקוונת פחות מדויקת דווקא, בשל צירוף של אילוצי זמן, סגל עיתונאי, מקורות מידע, משאבים ותרבות עיתונאית הנוטה להדגיש מהירות וטכנולוגיה ולא ערכים עיתונאיים מסורתיים (Engelbrechtsen, 2006; Deuze, 2008; Paterson & Domingo, 2008).

בישראל, ככל הידוע, לא נערכו עד כה מחקרי דיוק, ואולם אפשר לצפות לרמת דיוק נמוכה (לפחות במעט) בעיתונות הישראלית, לפי השוואה בין תגובות העיתונאים בשתי המדינות: כ-45% מן העיתונאים האמריקניים הודו כי הדיווחים שלהם סובלים לעתים תכופות מדי מאי-דיוקים, לעומת 55% בקרב העיתונאים הישראליים (צפתי וליביו, 2003; The State of the News Media, 2006). יתרה מכך, לא מן הנמנע כי בחסות האנונימיות המוגברת בעיתונות הישראלית, הן המקור הן העיתונאי מרגישים חירות יתר להתבטא, גם על חשבון רמת הדיוק. חובת הדיוק בעיתונות הישראלית הנה חלק מן הדרישות המקצועיות והאתיות, והיא מעוגנת בתקנון האתיקה של העיתונות. לפי סעיף 4א (שיש לו מקבילות במדינות אחרות), "לא יפרסמו עיתון ועיתונאי ביודעין או ברשלנות דבר שאינו אמת, אינו מדויק, מטעה או מסולף". שמירת הדיוק מחלחלת לפרקטיקות עיתונאיות נוספות הנדונות בתקנון, כגון חובת בדיקת העובדות (סעיף 5) ותיקון טעויות (סעיף 7) (תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות, 1996).

השאלה איזה מדיום מדויק יותר מקבלת משנה עניין בישראל, שבה אתרי החדשות נתפסים כבעלי אמינות עדיפה (פרי, צפתי וטוקצ'נסקי, 2005) המצויה במגמת עלייה, בעוד שבארצות הברית האמון באתרי החדשות מצוי בירידה דווקא. על סמך הספרות שנסקרה כאן שאלנו שלוש שאלות וניסחנו שלוש השערות.

## שאלות המחקר וההשערות

המאמר מתמקד בשלוש שאלות מחקר (ש"מ):

ש"מ1: מהי רמת הדיוק של הידיעות בנושא פלילים שפורסמו בעיתונות הישראלית בהשוואה לרמות הדיוק שנמדדו בעבר בארצות הברית (Charnley, 1936; Berry, 1967; Brown, 1965; Maier, 1999, 2005)?<sup>5</sup>

ש"מ2: האם רמת הדיוק של הידיעות שנדגמו בעיתונות ה"רצינית" גבוהה מזו של העיתונות ה"רצינית-פופולרית"?

ש"מ3: האם רמת הדיוק של הידיעות בעיתונות המודפסת גבוהה מזו של העיתונות המקוונת?

על סמך סקירת הספרות לעיל, העלינו שלוש השערות:

השערה1: השערת רמת הדיוק הכללית: רמת הדיוק בידיעות הנבדקות תימצא נמוכה לפחות במעט מכפי שנמצא במחקרים בארצות הברית.

השערה2: השערת הפורמט: רמת הדיוק בידיעות הנבדקות בעיתונות ה"רצינית" תימצא גבוהה יותר מזו שבעיתונות ה"רצינית-פופולרית".

השערה3: השערת המדיום: רמת הדיוק בידיעות הנבדקות בעיתונות המודפסת תימצא גבוהה יותר מזו שבעיתונות המקוונת.

### מערך המחקר

המחקר משלב בין רכיב מרכזי של ניתוח כמותני, המבוסס על מסורת מחקרי הדיוק, ובין רכיב איכותני משלים, שנועד להוסיף רקע ופרשנות מצד עיתונאים וחוקרי משטרה במחוז הנבדק, כפי שיפורט בדיון. מערך המחקר כלל חמישה שלבים:

1. בחירת ארגוני החדשות: המחקר התמקד בעיתונים הבולטים בתחום החדשות הכלליות בעברית. לפי הקטגוריות של ספרקס (Sparks, 2000), העיתון העברי היחיד לציבור הכללי שמתאים לטיפול ה"רציני" היה "הארץ", ואילו "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" מתאימים לטיפול ה"רציני-פופולרי". טבלואידים של ממש, לפי הטיפולוגיה שלו, אינם קיימים כלל בישראל. בנוסף לכך נבחרו אתרי האינטרנט של שלושת העיתונים הללו: nrg, ynet וכן Haaretz.online, שהם לא רק אתרי החדשות הבולטים בישראל, אלא הם גם מאפשרים השוואה מיטבית בין עיתון ובין אתר מאותו בית יוצר חדשותי. בחירה זו מציבה בעיה במקרה של "הארץ", שהאתר שלו התבסס על צוות כתבי העיתון המודפס (בסופו של דבר הידיעות מאתר זה לא נכללו בניתוח בשל היקפן המצומצם במדגם). לעומת זאת, הן ynet והן nrg (בעת המחקר) העסיקו צוותי כתבים ייעודיים, בין היתר בתחום הנבדק.

2. בחירת המחוז: כיוון שבתנאים רגילים חוקרי משטרה בלתי נגישים למחקר, היה צורך להתמקד במחוז מסוים כדי לנסות ולהסדיר במסגרתו אישורים פורמליים חריגים לראינם. הבחירה הטבעית הייתה מחוז תל

אביב, שבו האינטנסיביות של אירועי הפלילים היא הגבוהה ביותר ביחס למחוזות האחרים. עובדה זו מגלמת גם יתרון מתודולוגי: קצב אירועים מהיר מאפשר לצבור מהר למדי מדגם עשיר של אירועים, באופן שלא יעמיד למבחן קשה מדי את זיכרון החוקרים. יתרון פרקטי בבחירה היה שירותה של אחת ממחברי המאמר כקצינת משטרה במחוז.

3. דגימת ידיעות: כדי ליצור בסיס להשוואה, השאיפה הראשונית הייתה להתייחס רק לאשכולות של ידיעות מאותו אירוע שפורסמו בכל כלי התקשורת הנבדקים. אולם עד מהרה התברר כי שאיפה זו אינה מציאותית, כיוון שמרבית ידיעות הפלילים מתפרסמות רק בחלק מהם. לכן נקבע כי תנאי הכניסה למדגם יהיה פרסום ידיעה בשלושה כלי תקשורת לפחות. על אף אינטנסיביות האירועים במחוז, נדרשו לא פחות מארבעה חודשי דגימה כדי לצבור היקף מינימלי של אשכולות ידיעות.

4. הכנת הידיעות וכלי המחקר: כדי לצמצם ככל האפשר את הטיות הנבדקים, נמחקו מן הידיעות פרטים מזהים, כגון מועד הפרסום, שם הכתב, שם העיתון או האתר, מספר העמוד וכדומה. מובן שבכך אין די כדי להבטיח הגנה הרמטית מפני זיהוי של העיתונאי בכל המקרים, וזאת עקב טריות הידיעות והימצאות החוקרים בסוד הפרשיות וסיקורן. במקביל תורגם השאלון שסיפק מאיר (Maier) תוך כדי הכנסת התאמות מינימליות להקשר הפלילי. בסופו של דבר הקיף השאלון כחמישה עמודי שאלות לכל ידיעה.

5. איתור החוקרים: האיתור נעשה באמצעות מפקדי יחידות החקירה. כדי לשמור על "טריות" זיכרונם, הוגדר טווח זמן מקסימלי – לא יותר מחודשיים – בין מועד פרסום הידיעה לבין מילוי השאלון בידי החוקר. במרבית המקרים השאלון מולא בפרק זמן קצר יותר. הראיונות נערכו בין אוקטובר 2007 לבין פברואר 2008.

השאלון התייחס ל-11 טעויות אובייקטיביות ולחמש טעויות סובייקטיביות, כמפורט להלן. הטעויות האובייקטיביות מתייחסות להיבטים הנוגעים לאי-דיוקים ספציפיים ברמת העובדות, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בארבעת הממדים הבאים: רכיבי הידיעה, הכתיב, נתונים כמותיים והיבטים עובדתיים אחרים. הטעויות הסובייקטיביות מתייחסות לחמישה טיפוסים טעויות בדרכי הצגת המידע: השמטת מידע חיוני, עיוות מידע או הוצאתו מהקשרו, הצגה לא מדויקת של מספרים ופירושם, הצגת ציטוטים בהקשר לא נכון והדגשת יתר של פרטים שוליים.

**הטעויות האובייקטיביות: (א) רכיבי הידיעה: (1) טעות בכותרת: הכוונה היא לכותרת המכילה מידע עובדתי שגוי. זו אחת הטעויות האובייקטיביות המעטות שהאחרים לה הם העורכים, למעט במקרים שטעות העורך מבוססת על מידע שגוי בידיעה המקורית; (2) טעות בציטוט: הכוונה היא למקרים שהחוקר מכיר את הציטוט המקורי בנסיבות, כגון מסמך, הודעה, עדכון או עדות ישירה לאמירה בעל פה; (ב) הכתיב: הכוונה היא לשגיאות איות למיניהן וכן לטעות בשמות של אנשים, של ארגונים ושל מקומות. בשתי הטעויות הללו חלה אחריות משמעותית גם על העורכים והמגיהים (אם אלה קיימים בארגון), שמצופה מהם לאתר ולמנוע אותן; (ג) נתונים כמותיים: הכוונה היא לטעויות בערכים נומירליים מסוגים שונים: (1) טעות בגילים של הנזכרים בידיעה; (2) טעות בתאריך האירוע; (3) טעות בשעת האירוע; (4) טעות בנתונים מספריים (טעות זו עניינה ההיבטים הנוגעים למקרה ספציפי, כגון מספר דקירות, סכומים ששולמו וכדומה וכן לנתוני קונטקסט כגון סטטיסטיקות פשיעה); (ד) היבטים עובדתיים אחרים: הכוונה היא לטעויות מסוגים שאינם שלושת הסוגים לעיל: (1) טעות בתיאור זירת האירוע או במיקומה; (2) טעות בכתובת של קרבן או של חשוד או של שניהם גם יחד (כגון טעות בעיר, בשכונה, ברחוב או בבניין); (3) טעות בהגדרת תפקיד של כל אדם המאוזכר בידיעה, בין שהוא החשוד ובין שהוא הקרבן, החוקר או הסנגור.**

**הטעויות הסובייקטיביות: (א) השמטת מידע חיוני: הכוונה היא למידע משמעותי להבנת המקרה המתואר שהיה בידי העיתונאים, אבל הושמט בהחלטת כתב או עורך; (ב) עיוות מידע או הוצאתו מהקשרו: הכוונה היא לכל סוג של מידע (שאינו מספרים ואיננו ציטוטים, מושאי שני הסעיפים הבאים) שהוא נכון ברמה הטכנית, אבל הוא מוצג באופן מעוות, מוטעה או מטעה; (ג) הצגה לא מדויקת של מספרים ופירושים: הכוונה היא לנתון מספרי נכון לעצמו (בניגוד לטעויות האובייקטיביות לעיל), אלא שהוא מוצג בדרך לא נכונה או בהקשר לא נכון; (ד) הצגת ציטוטים בהקשר לא נכון: הכוונה היא, כמו בקטגוריה הקודמת, לאופן השימוש בציטוטים תוך כדי עיוותם או שילובם בהקשר מוטעה; (ה) הדגשת יתר של פרטים שוליים: דבר זה ברור מאליו, ואין מה להוסיף כאן. במהלך הפגישות עם החוקרים נמסרו להם אשכולות הידיעות בליווי שאלון לכל ידיעה שאותו מילא החוקר כשהמראיין שוהה בחדר או מתדרך אותו – טלפונית או פנים אל פנים – לפני המילוי. יתרונות המתודולוגיה ומגבלותיה יידונו בהמשך. בסך הכול נותחה בדרך זו רמת הדיוק של 121 ידיעות, שעסקו ב-30 אירועים שונים. בממוצע – ארבעה פרסומים לאירוע. המדגם כלל טווח רחב של ידיעות המאפיינות את השגרה הפלילית: החל בעניינים יומיומיים, כמו ידיעה על בן 15 שדרס את אמו בחניה לאחר שהתירה לו לנהוג על אף גילו הצעיר והיותו חסר רישיון, דרך ידיעות בעלות משקל עיתונאי משמעותי יותר,**

כגון שוטר בעבר שנתפס בהברחת קילוגרמים אחדים של קוקאין או מצוד אחר מצית סדרתי וסחיטת איש עסקים, וכלה בפשעים כבדים הנוגעים למעשי רצח שבחלקם היו מעורבים ראשי משפחות פשע. מדגם הידיעות מתפלג בין כלי תקשורת לפי הפירוט בטבלה 1.

| טבלה 1: מדגם הידיעות לפי כלי תקשורת |             |             |
|-------------------------------------|-------------|-------------|
| העיתון/ האתר                        | מספר ידיעות | אחוז מהמדגם |
| הארץ                                | 30          | 25%         |
| מעריב                               | 25          | 21%         |
| ידיעות אחרונות                      | 14          | 12%         |
| ynet                                | 29          | 24%         |
| nrg                                 | 19          | 16%         |
| הארץ אונליין                        | 4           | 3%          |
| סך הכול                             | 121         | 100%        |

בשל גודלו המצומצם למדי של המדגם לא נעשה שימוש במבחני מובהקות, אלא בגודל אפקט (effect size). המדד הספציפי שבו נעשה שימוש הוא D-statistic, שנמצא כמחמיר לא פחות ממבחני מובהקות (Cohen, 1992). כמקובל, אפקט של 0.20 עד 0.49 נחשב קטן, 0.50 עד 0.79 בינוני, ו-0.80 ומעלה – גדול (שם, עמ' 157).

## ממצאים

הממצאים משקפים ניסיון ראשון לבחון את רמת הדיוק בעיתונות הישראלית במטרה ללמוד על השפעת הפורמט והמדיום על רמות הדיוק בידיעות בנושא פלילים. הנתונים מבוססים כאמור על שאלון בין-לאומי המקובל במחקרי דיוק ועל שיפוטיות של חוקרי המשטרה שהיו מעורבים בחקירת הפרשיות המסוקרות במדגם הידיעות. הממצאים יוצגו להלן לפי סדר ההשערות.

השערת הדיוק הכללי: ממצאי המחקר מאששים את ההשערה הראשונה, שצפתה רמת דיוק נמוכה יותר בידיעות הנבדקות ביחס למחקרים בארצות הברית. רק 26% מתוך 121 הידיעות הנבדקות לא הכילו אפילו טעות אחת לדעת החוקרים – אובייקטיבית (בהיבטים הקשורים לעובדות) או סובייקטיבית (בהיבטים של דרכי הצגתן). לשון אחר, ב-74% מן הידיעות נפלה לפחות טעות אחת. לשם ההשוואה, אחוז אי-הדיוק הגבוה ביותר תואר עד כה על ידי סקוט

מאייר (Maier, 1999, 2005), והוא עומד על 61% – לעומת 40% מן הידיעות במחקרים אחרים (Charnley, 1936; Berry, 1967; Brown, 1965; Maier, 1999, 2005;). כפי שנראה בהמשך, חלק ניכר ומשמעותי מתוך הטעויות הללו – 66% מן הידיעות – נוגע להיבטים עובדתיים קונקרטיים שאפשר להצביע עליהם בוודאות: מספרים, מקומות, מועדים, שמות וכיוצא באלה. לעומת זאת טעויות "סובייקטיביות", הנוגעות לאופן הצגת המידע, נמצאו ב-55% מן הידיעות.

**השערת הפורמט:** הנתונים המפורטים בטבלה 2 להלן מלמדים כי ההבדלים בין הפורמטים הנם בכיוון המשוער. כלומר רמת הדיוק האובייקטיבי בעיתונות ה"רצינית-פופולרית" נמוכה בהשוואה לעיתונות האיכות. הנתונים בטבלה מוצגים על פי היקף הטעויות בסדר יורד, מן הגדול לקטן, בעיתונות האיכות.

**טבלה 2: אחוזי הטעויות האובייקטיביות בעיתונות המודפסת**

| סוג הטעות                        | הארץ<br>(N=30) | ידיעות<br>אחרונות<br>ומעריב<br>(N=39) | D-statistic |
|----------------------------------|----------------|---------------------------------------|-------------|
|                                  | %              | %                                     |             |
| טעות בנתונים מספריים             | 48             | 42                                    | 0.11        |
| טעות בכותרת                      | 17             | 40                                    | 0.52        |
| טעות בשעת האירוע                 | 21             | 18                                    | 0.08        |
| טעות במיקום זירת האירוע ובתיאורה | 10             | 28                                    | 0.45        |
| טעות בגילים                      | 17             | 15                                    | 0.06        |
| טעות בהגדרת תפקיד המאוזכר בידיעה | 3              | 15                                    | 0.39        |
| ציטוט שגוי                       | 3              | 15                                    | 0.39        |
| טעות איות                        | 7              | 8                                     | 0.02        |
| טעות בשמות שאוזכרו בידיעה        | 3              | 8                                     | 0.18        |
| טעות בכתובת קרבן או נאשם         | 3              | 5                                     | 0.07        |
| טעות בתאריך האירוע               | 7              | 0                                     | 0.41        |

מן הטבלה עולה כי בחמישה סוגים של טעויות קיים הבדל ניכר ומשמעותי בין "הארץ" ובין שני העיתונים האחרים ( $D\text{-statistic} > 0.2$ ). ארבעה מתוכם הם בכיוון המשוער, כלומר הם מעידים על סטנדרטים נמוכים יותר של דיוק בעיתונות ה"רצינית-פופולרית". עיתונות זו, על פי עדויות החוקרים, מתאפיינת בראש

ובראשונה בטעויות רבות בכותרות, שבהן גודל האפקט מגיע לטווח הבינוני. הדמיון למחקרו החלוצי של צ'רנלי (Charnley, 1936) עשוי להעיד עד כמה ותיקה וחזקה שאיפתם של העורכים בעיתונות הפופולרית לנסח כותרות מושכות גם על חשבון הדיוק. טעויות נוספות שבהן בולט ההבדל בין העיתונים הן אלה: תיאור זירות האירוע ומיקומן, הגדרות תפקיד המאוזכרות בידיעה וציטוטים שגויים. רק בסעיף אחד, טעויות בתאריך האירוע, נרשמו יותר אי-דיוקים בעיתון ה"רציני" דווקא, אבל ספק אם נתון זה משמעותי בהינתן המספר הזעום של המקרים. הטעות האובייקטיבית הנפוצה ביותר, הן בעיתונות ה"רצינית" הן בעיתונות ה"רצינית-פופולרית", הנה "טעות בנתונים מספריים", המתייחסת כאמור למכלול טעויות כמותניות הקשורות לאירוע המתואר או לנתוני קונטקסט, כגון סטטיסטיקות פשיעה, ואחריה הטעויות בכותרות בעיתונים הפופולריים. עד כאן באשר לטעויות האובייקטיביות. טבלה 3 להלן מציגה השוואה בין אותם העיתונים בכל הנוגע לטעויות הסובייקטיביות, כגון השמטת מידע חיוני, הימנעות מהדגשה של נתון מרכזי ולחלופין הדגשת יתר של נתון שולי. הנתונים בטבלה מוצגים על פי אחוז הטעויות בסדר יורד.

**טבלה 3: אחוזי הטעויות הסובייקטיביות בעיתונות המודפסת**

| סוג הטעות                       | הארץ<br>(N=30) | ידיעות<br>אחרונות<br>ומעריב<br>(N=39) | D-statistic |
|---------------------------------|----------------|---------------------------------------|-------------|
|                                 | %              | %                                     |             |
| עיוות מידע או הוצאתו מהקשרו     | 45             | 48                                    | 0.05        |
| השמטת מידע חיוני                | 41             | 43                                    | 0.02        |
| הדגשת יתר של פרטים לא משמעותיים | 28             | 28                                    | 0           |
| הצגת ציטוטים בהקשר לא נכון      | 14             | 30                                    | 0.39        |
| חוסר דיוק בדרך ההצגה של מספרים  | 14             | 25                                    | 0.28        |

הבדל בעל גודל אפקט משמעותי ( $D\text{-statistic} > 0.2$ ) נמצא כאן רק בשני סעיפים: שימוש בציטוטים מחוץ להקשרם וכן חוסר דיוק בדרך ההצגה של נתונים כמותיים ופירושים. גם כאן, ההבדל הוא בכיוון המשוער, דהיינו בשני המקרים עיתון "הארץ" דייק יותר מן העיתונות הפופולרית. עיון בשתי הטבלאות מעלה כי ההבדל המשמעותי בין העיתונים מתרכז יותר ברמת העובדות משהוא מתרכז באופן הצגתן. מסקנה זו טעונה כמובן מחקר נוסף שיתמקד בטיפוסים מובהקים יותר של עיתונות "טבלואידית", שאיננה בישראל

כאמור. ואולם גם לפני מחקר כזה מסתמן כי ההבדל בין טיפוסי העיתונים הקיימים איננו מתמצה ברמת העיבוד והפרזנטציה של התכנים, אלא בראש ובראשונה ברמת הסטנדרטים של העובדות המוגשות לקורא. ממצאים אלה עשויים לגעת בלב המחלוקת האקדמית על אודות מידת הלגיטימיות של העיתונות הפופולרית ולשמש כטיעון נגד עמדתם של חוקרים כגון ספרקס (Sparks, 2000) ורועה (1994), הרואים בעיתונות הפופולרית תופעה לא מגונה בהכרח, כיוון שהיא מנגישה תכנים פוליטיים לקהלים שאינם מסוגלים לצרוך עיתונות איכותית. לעומת זאת הממצאים תומכים בעמדות ביקורתיות יותר, ולפיהן ככל שמתחזקות הנטיות לפופולריות, כך הולכת ונחלשת מחויבותו הערכית של כלי התקשורת כלפי האתוס של דיוק עובדתי (Entman, 2005).

**השערת המדיום:** הממצאים בטבלה 4 להלן מאששים את ההשערה השלישית, שבעיתונות המודפסת רמת דיוק גבוהה יותר בהשוואה לעיתונות המקוונת.

**טבלה 4: אחוזי הטעויות האובייקטיביות בעיתונות המודפסת והמקוונת**

| סוג הטעות                              | עיתונות מודפסת (N=69) | עיתונות מקוונת (N=52) | D-statistic |
|----------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-------------|
|                                        | %                     | %                     |             |
| טעות בנתונים מספריים                   | 44                    | 46                    | 0.02        |
| טעות בכותרת                            | 30                    | 40                    | 0.21        |
| טעות בגילים                            | 16                    | 27                    | 0.27        |
| טעות בתיאור זירת אירוע ובמיקומה        | 20                    | 21                    | 0.02        |
| טעות בשעת האירוע                       | 19                    | 17                    | 0.03        |
| ציטוט שגוי                             | 10                    | 15                    | 0.16        |
| טעות איות                              | 7                     | 15                    | 0.26        |
| טעות בשמות                             | 6                     | 15                    | 0.32        |
| טעות בהגדרת תפקיד של המאוזכרים בידיעות | 10                    | 11                    | 0.1         |
| טעות בכתובת קרבן או נאשם               | 4                     | 10                    | 0.21        |
| טעות בתאריך אירוע                      | 3                     | 8                     | 0.22        |

מן הטבלה עולה כי קיימים שישה סוגי טעויות אובייקטיביות שבהם ההבדל בין העיתונות המודפסת ובין העיתונות המקוונת הוא בעל גודל אפקט משמעותי ( $D\text{-statistic} > 0.2$ ). בכל ששת המקרים העיתונות המודפסת נמצאה מדויקת יותר,

כמשוער. לפי הממצאים, העיתונות המודפסת מכילה פחות טעויות בכותרות, בגילים, באיות של מילים שונות ושל השמות המאוזכרים בידיעה, בכתובת הקרבנות או הנאשמים וכן בתאריכי האירועים (שני האחרונים, יש לציין, מבוססים על מקרים מעטים). ממצא זה מתיישב עם הדעה השלטת בספרות המחקר שהעיתונות המקוונת מדויקת פחות, בעיקר בשל אילוצי מהירות. גם כאן, הטעויות הנפוצות ביותר, הן בעיתונות המודפסת הן בעיתונות המקוונת, הנן טעות בהצגת נתונים מספריים שונים (44% מול 46%, בהתאמה) וטעות בכותרת (30% מול 40%, בהתאמה).

הנתונים הנוגעים לרמת הטעויות הסובייקטיביות בעיתונות המודפסת והמקוונת מוצגים בטבלה 5 להלן.

| טבלה 5: אחוזי הטעויות הסובייקטיביות בעיתונות המודפסת והמקוונת |                       |                       |             |
|---------------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|-------------|
| סוג טעות                                                      | עיתונות מודפסת (N=69) | עיתונות מקוונת (N=52) | D-statistic |
| עיוות מידע או הוצאתו מהקשרו                                   | 46                    | 42                    | 0.08        |
| השמטת מידע חיוני                                              | 42                    | 37                    | 0.11        |
| הצגת ציטוטים בהקשר לא נכון                                    | 23                    | 29                    | 0.12        |
| חוסר דיוק בדרך הצגת מספרים                                    | 20                    | 25                    | 0.11        |
| הדגשת יתר של פרטים לא משמעותיים                               | 28                    | 21                    | 0.14        |

עיון בטבלה מלמד כי אין הבדלים ניכרים ומשמעותיים בין העיתונות המודפסת ובין המקוונת בכל הנוגע לטעויות סובייקטיביות. הצירוף של נחיתות ברמת הדיוק האובייקטיבית ושל היעדר הבדל בדיוק הסובייקטיבי עשוי לנבוע מכך שאתרי החדשות, במסגרת לחצי הזמן המוגברים שלהם, מתקשים להתפנות לתהליכי עריכה ועיבוד מקיפים של המידע, כמו אלה הנהוגים בעיתונות המודפסת, והם נוטים להיצמד במידה רבה לגרסאות של מקורות המידע. פחות עיבוד ועריכה פירושו גם פחות תהליכי התרחקות מגרסאות המקורות, וממילא גם פחות טעויות סובייקטיביות. עם זאת, ראוי לשים לב לכך ששני סוגי המדיה עדיין סובלים ממידה דומה ומשמעותית של טעויות סובייקטיביות, ובראשן עיוות מידע והוצאתו מהקשרו והשמטת מידע חיוני, תופעות המתרחשות ב-37% עד 46% מן הידיעות.

## דיון: מי אחראי לחוסר הדיוק?

נפתח את הדיון בהסבריהם של העוסקים במלאכה, דהיינו חוקרי משטרה, עיתונאים ונציגי דוברות משטרת המחוז, שרואיינו במיוחד כדי להציב את הממצאים בקונטקסט פרשני המעוגן במציאות של סיקור הפלילים. דיון משלים, שיובא לאחר מכן, ינסה לקשור את הממצאים להיבטים אקדמיים. השאלה אם סטנדרטים דומים של חוסר דיוק צפויים בתחומי סיקור אחרים תידון במסגרת הסיכום.

### ההסברים של חוקרי המשטרה ושל העיתונאים

מבין העוסקים במלאכה רואיינו 24 חוקרי המשטרה שהתבקשו להתייחס בראיונות עמם לגורמים לאי-הדיוקים, וכן ארבעה כתבים לענייני משטרה – שניים שידיעותיהם נכללו במחקר (כתב באינטרנט וכתבת בעיתונות המודפסת, שיש להם ניסיון בן כעשור בסיקור המחוז) ולצדם שני עיתונאי עבר מוערכים: ראובן שפירא, כתב לענייני משטרה במשך שלושים שנה בעיתונים "דבר", "הארץ" ו"מעריב" (בינתיים הלך לעולמו), ושירה אימרגליק, שהייתה במשך 11 שנים כתבת הפלילים של "מעריב" בגוש דן.

את האחריות לחוסר הדיוק הטילו המרואיינים השונים, בדרגה משתנה, על ארבעה גורמים עיקריים: הפכפכותה של תמונת המציאות הפלילית, העיתונאים ודפוסי עבודתם, האילוצים של סביבת העבודה העיתונאית והמשטרה.

הפכפכותה של תמונת המציאות הפלילית: הכתבים שידיעותיהם נבדקו במחקר הצביעו על הדינמיות העצומה של האירועים בתחום המשטרה, באופן המתיישב עם ההיקף הרחב של אירועים בלתי מתוכננים בתחומם (Reich, 2009). אמנם הכתבים נדרשים לדווח על האירועים תוך שעות במקרה הטוב (בעיתונות המודפסת), ואולם תמונה יציבה ומהימנה על אודות אירועים אלה אינה מתגבשת, במקרים רבים, אלא בחלוף יממות אחדות. "דברים משתנים מרגע לרגע. היום מישו חשוד ברצח, ומחר משחררים אותו, ומישו אחר חשוד, אחרי שאתמול אמרת שזה הפושע. לאותו הרגע זה נכון", אומר כתב אינטרנט. כתבת עיתון מודפסת: "שלושה ימים אחרי, מגיעות תוצאות הנתיחה, ומתברר שזה לא דקירה, אלא חניקה". לדעת כתבים אלה, החוקרים החמירו בשיפוטם כיוון שהם בחנו את ידיעותיהם שבועות לאחר פרסומן והתקשו לנכות מן השיפוט את רכיב החוכמה-של-אחר-מעשה שהייתה בידיהם לאחר שהשלימו את איסוף העדויות והממצאים ולעתים קרובות אף הספיקו לבצע תפנית בחקירה. גם אימרגליק סבורה כי "במרבית המקרים ההודעות הראשונות של כל הגופים, בלי יוצא מן הכלל, לא מדויקות ולא נכונות במאה אחוז".

**העיתונאים ודפוסי עבודתם:** חוקרי המשטרה הצביעו על העיתונאים כעל מי שאחראים לאי-הדיוקים בשתי דרגות. בדרגה הנמוכה יוחסה לעיתונאים פגיעה עקיפה בדיוק עקב דפוסי עבודה שטחיים, חלון זמן קצר מדי המוקצה לאיסוף מידע והתבססות על מקורות מידע מעטים מדי, באופן שאינו מאפשר לעיתונאים עצמם הבנה ודיוק מספקים. דרגה גבוהה יותר של אחריות לחוסר הדיוק ייחסו לעיתונאים חוקרי המשטרה יחד עם ראובן שפירא. לדעתם, חלק מן הכתבים אחראי לעיוות מידע במתכוון באמצעות ניפוח והוספה של נופך דרמטי לידיעות. שפירא: "כמעט בכל יום אפשר להיתקל בכלי התקשורת בידיעות שכבר בעת פרסומן ה'בומבסטי' ידוע לכותב ולעורכו כי הידיעה והכותרת הגדולה שלה 'לא מחזיקות מים', והן בנויות על בסיס חצי ספקולטיבי, אבל הן מושכות את העין ואת הקורא".

היקף הטעויות בכותרת, שהיה אחד מסוגי הטעויות הנפוצים כבר במחקרו של צ'רנלי (Charnley, 1936), הדאיג מאוד את נציגי דוברות המשטרה, מאחר שבמרבית הידיעות הקוראים אינם ממשיכים לקרוא מעבר לכותרות, וכך הם נשארים עם הרושם המוטעה. העיתונאים שידיעותיהם נבדקו במחקר נטו למקד את האשמה בחוסר הדיוק בכתבים מסוימים, ש"פיתחו דמיון פורה. כתבים שבכל רגע נתון תמצא נגדם ארבע תביעות, שבסוף נסגרות בפשרה. אתה קורא את הידיעות ואומר: בוא הנה, אני הייתי אתו בזירה, ואין קשר בין הדיווח שלו למה שהלך שם. האנשים האלה בסוף גם מתחילים להאמין למה שהם כתבו", אומר כתב אינטרנט.

בניגוד לחוקרים, המתקשים לעתים להכריע מה חמור יותר, טעויות אובייקטיביות או טעויות סובייקטיביות (Blankenburg, 1970), כמעט כל המרואיינים הסכימו כי הטעויות הסובייקטיביות חמורות יותר, כפי שסבור גם מאיר (Maier, 1999), כיוון שבמקרים רבים הן נעשות בכוונת מכוון של הכתבים והעורכים להגדיל את האפקט הדרמטי של הידיעות המתפרסמות. עיתונאית: "אם טעיתי טעויות אובייקטיביות, אלה טעויות תם או טעות בגלל מקור שמסר לי משהו שגוי, גם הוא בתום לב. לעומת זאת, טעויות סובייקטיביות זה משהו שהכתב או העורך לוקח[ים] דרור להחליט מה אני מבליט או משמיט. זה יותר חמור, בגלל הכוונה".

**האילוצים של סביבת העבודה העיתונאית:** אלה הסבורים כי מקור הטעויות הוא בעיקר באילוצי הסביבה העיתונאית, ובהם נציג דוברות המחוז והעיתונאי ראובן שפירא, מייחסים אחריות מופחתת, אם בכלל, לעיתונאים עצמם. בין האילוצים הללו בולטים לחצי הזמן, שמגיעים לשיאם באתרי החדשות, כפי שמתארת כתבת שהתנסתה באספקת ידיעות לאתר חדשות: "המפגש בין פלילים ואינטרנט הוא בעייתי. כשהאירוע קורה, אתה חייב לעלות כמה שיותר מהר

עם כמה שיותר פרטים. והמהירות פוגעת. כי עוד לא הגעתי לזירה, והטלפונים תפוסים, וההודעה של הדובר מאוד מעומעמת, ויש לי מקורות שונים, כמו זק"א ומד"א וכיבוי אש, שאומרים דברים סותרים, ואין לי מישהו להסתמך עליו. והידיעה שמתפרסמת בסופו של דבר מתבססת הרבה פעמים על קול ישראל וגלי צה"ל בתוספת פירור של מה שהבאתי מהשטח". לדעתה, בניגוד לאינטרנט, העיתונות המודפסת יכולה להיות מדויקת בחדשות פלילים "כמעט כמו כל תחום סיקור אחר". כתב האינטרנט מעיד כי למרות לחצים אלה, אתרים המקפידים לנצל את אפשרויות העדכון החוזרות יכולים לספק בהמשך הדרך גרסאות מדויקות למדי.

פחות תמימות דעים הייתה לגבי תרומתו של הפורמט לדיוק. כתבת שמכירה היטב את דפוסי העבודה במערכת "הארץ" סבורה כי הכתבים בעיתון זה שומרים על סטנדרטים עיתונאיים גבוהים ביותר בדפוסי הסתמכותם על מקורות, וכי גם העורכים ממעטים להתערב במסכת העובדות ונמנעים משיבוש ידיעות. לעומתה, כתב פלילים אחר סבר כי תשעים אחוז מן הדיוק תלויים באישיות ובסטנדרטים של הכתב, כשלמערכת תרומה שולית. ראובן שפירא ביטא נקודה שהוזכרה גם בפי חלק מן החוקרים: "האשמה היא בתחרות חסרת הפשרות בין כלי התקשורת, על סוגיהם הרבים, שהולכת ומחריפה באופן שיטתי מזה כשני עשורים, ו'מצהיבה' אותם. זה החריף והחמיר עוד יותר עם כניסתם המאוד פעילה ומשמעותית של אתרי האינטרנט לעולם התקשורת התחרותית".

המשטרה: בעיני חלק מן הכתבים, המשטרה עצמה פוגעת בעקיפין ברמת הדיוק בעצם חסימת הנגישות לזירות אירועים ולמקורות איכותיים המצויים בסוד העניינים. לפי תיאורי נציג הדוברות, המשטרה מזרימה בסדירות תקצירי מידע רשמי ובדוק (באמצעות הודעות ועדכונים במכשירי הזימון) ומאשרת באופן מתואם ראיונות נקודתיים עם מפקדי יחידות ועם חוקרים בזירות האירועים. לעומת זאת, הכתבים הסתייגו מתיאורים אלה של המשטרה. לדבריהם, הדוברות אמינה בכללה, אבל היא נוקטת זהירות יתר, מעכבת הודעות או מפיצה הודעות חלקיות ומעומעמות, והיא מהווה חלק ממנגנון האכיפה האוסר על קצינים ואנשי מפתח להתראיין ללא רשות. לדעת ראובן שפירא, המשטרה מגבילה לעתים קרובות את הנגישות אל המעגל הפנימי של החוקרים המצויים בסוד החקירות הספציפיות בשל חששות לפגיעה בחקירה ובצנעת הפרט (של קרבנות פשיעה לדוגמה). מגבלה זו, לדעת שפירא, שולחת את העיתונאים מחוסר בררה ללקט פיסות מידע במעגלים מרוחקים, וממילא גם פחות מוסמכים ומהימנים, כגון עדי ראייה ועדי שמיעה, והם שמהווים בסופו של דבר המקור למידע המוטעה והמעוות. לדעת הכתבים שידיעותיהם נחקרו, בעיית הנגישות מאפיינת בעיקר

כתבים חדשים, שטרם פיתחו רשתות של מקורות ונותרו תלויים מאוד במידע ובאישורים הרשמיים.

לדעת העיתונאים, אחריותם של חוקרי המשטרה גבוהה יותר באותם מקרים שבהם הם שותלים מידע מטעה במכוון, דבר שלפי מקור משטרתי מוסמך אמנם מתרחש, אבל רק לעתים רחוקות מאוד. שני הכתבים שידיעותיהם נחקרו, העריכו, כל אחד בנפרד, כי בעשרה-עשרים אחוזים מן הידיעות, המשטרה עצמה שותלת פרט כלשהו במכוון, בדרך כלל בניסיון ליצור רושם מוטעה בקרב החשודים, כאילו נחקרים אחרים כבר מעידים נגדם. כתבת אומרת: "הם [החוקרים] יסבירו לך אלף ואחד דברים, אבל באופן עקרוני זה כדי שמישהו יחשוב שמישהו אחר 'פתח עליו' [בעגת עבריינים: העיד נגדו] ויתחיל לדבר". עם זאת, לדעתה מדובר בתופעה לא שכיחה: "צוות חקירה לא יכול להושיב יחד חמישה חוקרים רק כדי לטכס עצה [איך להשיב] אם ישאלו באיזה מצב הייתה הגופה. הפוך זה קורה יותר. שאומרים אין לנו אף עצור, ואז מתברר ששיקרו לך".

תפקיד מורכב ומעניין ממלאים לדברי הכתבים צווי איסור הפרסום. לדעת כתב אינטרנט, צווים אלה מגבירים דווקא את הדיוק, כיוון שהם מעניקים לעיתונאי שהות להכין ידיעה בנחת וביסודיות. אבל לדעת כתבת אחרת, הצווים בכל זאת פוגעים לעתים ברמת הדיוק, כיוון שחוקרים מסוימים נמנעים ממסירת מידע כאשר קיים צו איסור פרסום, בעוד שחוקרים אחרים נוטים להתבטא באופן חופשי יותר דווקא, ביודעם כי העיתונאי ממילא אינו יכול להשתמש במידע כל עוד הצו עומד בעינו.

### ההסברים לפי גישות אקדמיות שונות

גישות אקדמיות רבות יכולות להציע כאן הסברים תאורטיים משלימים לאלה שהציעו הכתבים; החל בגישות ארגוניות שידגישו היבטים שונים, כגון היעדר משאבי זמן ואיסוף, לחצי עומס, ציפיות תפוקה והתרופפות ההקפדה של ארגוני חדשות על סטנדרטים מקצועיים ואתיים (Nygren, 2008; Zelizer, 2009), וכלה בתאוריות אינפורמציה שיראו בחוסר הדיוק ירידה בנאמנות (fidelity) של המסרים לאורך שרשרת תקשורתית שחוליותיה מנסות להיות יעילות מדי, ובכך חושפות את עצמן לשיבושים של אי-הבנות ורעשים (Schramm, 1966). בחרנו להתעכב על שלושת ההסברים הבאים, שתרומתם רלוונטית במיוחד לענייננו: מנין מגיע המידע? מהן איכויות האינטראקציה? מה מקומו של ההיבט האפיסטמולוגי? מנין מגיע המידע? אף שחלות על העיתונאים חובות מקצועיות ואתיות לבדוק את אמתות המידע (תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות, 1996; Kovach & Rosenstiel, 2007), במציאות החדשותית רווית האילוצים עומדים

לרשות העיתונאים מעט אמצעים ואפשרויות לעשות זאת. לכן, למרות ניסיונות להכשירם לאמץ שיטות איסוף בהשראת מדעי החברה וניתוח נתונים (Koch, 1991; Meyer, 2002), נותרו העיתונאים תלויים במידה רבה במקורות המידע, ובעיקר במקורות הרשמיים, העומדים מאחורי כמעט כל המידע החדשותי הגולמי (Sigal, 1973; Maier & Kasoma, 2005; Strömback & Nord, 2005). חלקם של אלה באספקת המידע הוא כה דומיננטי עד שיש המכנים אותם "פארה-עיתונאים" (Schudson, 2003, p. 3) ורואים את החדשות כ"יצירה משותפת" (Nimmo, 1978, p. 193). גם המומחיות של העיתונאים בנושאי הסיקור היא בדרך כלל מומחיות מסוג "אינטראקציוני", שהיא מומחיות "טפילית" ופחותה בהשוואה לזו של יצרני המידע המקורי (Collins & Evans, 2007). לכן יש סיבות טובות לראות במקורות המידע שותפים בכירים לא רק למידע אלא גם לאי-הדיוקים שבו, וזו דרך אגב סיבה נוספת לא להסתמך על מקורות כשופטי דיוק.

**מהן איכויות האינטראקציה? בניגוד לכתבי משפט, שמקורותיהם העיקריים הם מסמכים (Haltom, 1998, p. 166), בתחום הפלילים מדובר בעיקר בתקשורת בעל פה (Reich, 2008). לתקשורת אוראלית יתרונות עיתונאיים רבים, ובהם האינפורמטיביות, הספונטניות, המגע האנושי, האינטראקטיביות המאפשרת להציג שאלות ולהפעיל טכניקות ריאיון, האיסוף המידי לפני שמקורות המידע מספיקים להתנסח בכתב, האפשרות להשיג מידע בלעדי והתפיסה שהטלפון בטוח יותר להדלפות בהשוואה להדלפות של טקסט (שם).**

ואולם לדעת חוקרים, תקשורת בעל פה רגישה לאי-דיוקים כיוון שהיא מספקת חומר גלם חמקמק וארעי, המאורגן באופן רופף, עתיר עודפויות, סתירות וחוטי מחשבה שונים, שאינם מאפשרים לדובר למצות את מלוא יכולות הביטוי, העושר הלקסיקלי והתחכום הדקדוקי שלו, כשהתיקונים העצמיים, הנותרים סמויים בתקשורת בכתב, נשמעים בעל פה כהכחשות עצמיות וכדיבור המהווה "מעשה טלאים" (Fidler, 1997, pp. 32-34; Ong, 1982, pp. 104, 107). אחת המרואיינות נגעה בנקודה זו כאשר תיארה את הנטייה של דוברות המשטרה למסור מידע שאינה משוכנעת בוודאותו בטלפון ולא במכשיר הזימון (הכתבת תיארה זאת כניסיון "לחתום על חוזה בעיפרון במקום בעט"), וגם כאשר ציינה כי ידיעות שהיא מכתיבה לקלדנית, כאשר אינה יכולה להגיע למערכת ולהקליד בעצמה, סובלות מרמה נמוכה יותר של דיוק.

**מה מקומו של ההיבט האפיסטמולוגי? דיוק עיתונאי הוא קצהו של קרחון אפיסטמולוגי, שרובו הנסתר מן העין עוסק בדרך שבה עיתונאים לומדים את העולם, מבינים ומתארים אותו. גופו של קרחון עצום ממדים זה נסתר גם מעיניהם של חוקרי תקשורת לא מעטים, שלעתים קרובות גולשים לספקות חסרי מעצורים באשר ליכולת של עיתונאים להתקרב לתיאור מציאותי של העולם, ולעתים**

מטילים ספקות בעצם קיומו של עולם כזה – בין היתר, בהשראה של תפיסות רליגיזם ופוסט-מודרני (Soffer, 2009; Tuchman, 1978; Zelizer, 2005). ממד זה חומק גם מעיני חלק גדול מן העיתונאים שנוטים לא רק לקחת כמובנת מאליה את יכולתם לשקף מציאות, אלא גם לגלוש לעתים קרובות לריאליזם נאיבי (Zelizer, 2005). "לעיתונאים אין זמן להיעשות פילוסופיים, ואף עורך שמכבד את עצמו לא היה שוכר את ברטרנד ראסל אילו יכול היה לגנוב כתב ספורט במקומו", כתב אחד המעטים שהתעמקו בסוגיה זו (Romano, 1987, p. 38). חרף רתיעה זו אין מנוס מדחיקה בעיתונאים לאמץ גישה מעט פילוסופית מול מציאויות ההולכות ונעשות מורכבות יותר ויותר ומול גלי הביקורת המטילים ספק ביכולתה של העיתונות לייצג מציאות בכלל. נוכח אלה חיוני לסייע לעיתונות לפתח משנה סדורה של אפיסטמולוגיה עיתונאית, שתודה בפה מלא בקושי לקבוע עובדות, שאותו היא חולקת עם תחומי ידע מוצקים ושיטתיים, כגון היסטוריה ומדע, וגם תעניק נקודת משען נורמטיבית לשאיפה, לחובה המקצועית והאתית ולפרקטיקות עיתונאיות שיאפשרו ייצוג טוב יותר של עובדות ורמה גבוהה יותר של דיוק (Kovach & Rosenstiel, 2007). מסגרת כזו עשויה לתרום לדיווח שלא יהיה מופע יומרני של ידענות אלא מסירת מידע שיש בה צניעות, שקיפות ופתיחות לגרסאות אלטרנטיביות (לפני הפרסום) וכן להודאה בטעויות, להתנצלויות ולתיקונים (לאחריו).

היטיב לבטא זאת בצניעות יוצאת דופן העיתונאי דייוויד ברודר בנאום לרגל קבלת פרס פוליצר ב-1973: "במקום להבטיח את כל החדשות הראויות לדפוס, הייתי רוצה לראות אותנו אומרים שוב ושוב – עד להבהרת הנקודה – כי העיתון המוטל על סף ביתך הוא חלקי, בהול, בלתי מושלם, ובאופן בלתי נמנע פגום ולא מדויק במידת מה במסירת חלק מן הדברים ששמענו על אודותיהם במהלך 24 השעות האחרונות, מסולף, למרות מיטב ניסיונותינו להיפטר מהטיות גסות ומעצם תהליך הדחיסה המאפשר לך להרים את העיתון מסף דלתך" (מתוך (Schudson, 2003, p. 33).

## מגבלות המחקר

מחקר זה מתאפיין בארבע מגבלות: הטיותיהם האפשריות של חוקרי המשטרה כשופטי דיוק, הקושי להכליל, הקושי לשקף את מצב הדיוק ברשת והפצת מידע מטעה.

הטיותיהם האפשריות של חוקרי המשטרה כשופטי דיוק: על אף היתרונות האמורים של הבחירה בחוקרי המשטרה ועל אף ההערכה שהעיתונאים רוחשים להם כמקורות מידע מועדפים ומהימנים, החוקרים מביאים עמם גם שורה של

הטיות משלהם. בין אלה אפשר למנות את השתייכותם לממסד כמו צבאי, העלולה להתבטא בסובלנות מוגבלת לחריגות מן המסגרת, ואת היותם גורמי איסוף בעלי אמצעים העולים על אלה של העיתונאים, ואולי אף את רצונם "לסגור חשבון" עם עיתונאים מסוימים שאותם הצליחו לזהות למרות הסרת הפרטים המזהים מן הידיעות שנבדקו.

יתרה מכך, אין להוציא מכלל אפשרות כי חלק מן החוקרים שימשו בכל זאת כמקורות בידיעות מסוימות, ללא קבלת אישור. מצד אחר לא מן הנמנע כי החוקרים אף המעיטו בערך אי-הדיוקים עקב "ראייה דומה" ("like-mindedness") של השוטרים ושל כתבי הפלילים, תופעה המתפתחת גם בתחומי סיקור אחרים שבהם הכתבים נמשכים אל "העולמות הקוגניטיביים" של המקורות (Gitlin, 1980, p. 270). לפי הסבר זה, מה שנבדק במחקר הנוכחי, כמו גם ביתר המחקרים שנשענו על שיפוטי מקורות, איננו בהכרח מידת הדיוק של הידיעות, אלא דרגת הקונצנזוס שלהן עם גרסאות המקורות הרשמיים שהעיתונאים נוטים להסתמך עליהם בהרחבה (Sigal, 1973; Haltom, 1998; Strömback & Nord, 2005). מטעם דומה, חלק מן הכתבים הסתייג מיכולתם של החוקרים לשמש כשופטי דיוק, במיוחד במקרים שבהם המידע הגיע ממקורות חוץ-משטרתיים, כמו עורכי דין או עבריינים, שהחוקרים אינם מכירים אותם בהכרח, או כאשר מדובר בכתב הנוטה למתוח ביקורת על המשטרה ופעולותיה, או כשמדובר בטעויות סובייקטיביות העשויות לבטא פרספקטיבות מקצועיות שונות (Schudson, 1982). מידע שלדעת החוקרים יכול להיראות חיוני לפרסום הידיעה עשוי להיות, לדעת שירה אימרגליק, בלתי מעניין או לא רלוונטי בעיני העיתונאים כמו גם בעיני כלל צרכני התקשורת.

הקושי להכליל: בניגוד למחקרים הקודמים נבחן כאן תחום סיקור אחד בתוך מחוז אחד המסוקר במקרים רבים בידי כתב אחד לכל ארגון, באופן שעלול להעצים נטיות אישיות של עיתונאי כלשהו ולהציגן כמאפיינות ארגונים שלמים. המחוז הנבדק איננו רק גדול ומרכזי במיוחד, אלא הוא גם מסוקר בידי כתבים במשרה מלאה, כמקובל בערים הגדולות בישראל (ירושלים, באר שבע וח'פה). לכן לא מן הנמנע כי בערים קטנות מאלה, המסוקרות בידי כתב אזורי המסוקר גם תחומים נוספים, תימצא רמה נמוכה יותר של דיוק.

הקושי לשקף את מצב הדיוק ברשת: המחקר התקשה לגבור על שני קשיים שמעמידה הרשת. הקושי הראשון הוא השימוש באותם כתבים בעיתון המודפס ובעיתון המקוון, אך הוא (הקושי) לא העיב בסופו של דבר על הממצאים, כיוון שרק "הארץ" השתמש בעת המחקר באותו כתב גם בעיתון וגם ברשת, ובסופו של דבר הידיעות המקוונות שלו לא נכללו במחקר. אבל גם כאשר מדובר באותו כתב, כפי שקורה במרבית האתרים המובילים, עדיין יש בהשוואה כדי ללמד,

ולו חלקית, על ההבדלים בלוגיקת המדיה, בעריכה ובכפס הייצור המקוון מול המודפס. הקושי השני שמעמידה הרשת טמון בכך שהדיעות המקוונות נדגמו שעות, ובמקרים מסוימים – ימים, לאחר פרסומן באופן המעניק לאתרים שהות לתקן שגיאות כתיב וטעויות עובדתיות. לנוכח אילוף זה ולפי דברי הכתבים לעיל, הסטנדרטים של הדיוק בדיעות הטירות ברשת הם קרוב לוודאי נמוכים מכפי שתואר כאן.

חשש מהפצת מידע מטעה: לא מן הנמנע כי גורמי המשטרה בעצמם הם שסיפקו לעיתונאים מידע מוטעה בכוונה תחילה, בניסיון כאמור להפעיל לחץ על עבריינים או על חשודים. עם זאת, היה קונצנזוס בין המרואיינים שמדובר בתופעה מצומצמת שאין בה כדי להסביר את מרבית אי-הדיוקים שנמצאו.

## סיכום

בשלוש מתוך ארבע ידיעות שנבדקו בתחום חדשות הפלילים נמצאה לפחות טעות אחת בעובדות או בדרך הצגתן. בנוסף לכך מצא המחקר, כמשוער, כי רמת הדיוק של העיתון ה"רציני" הייתה גבוהה בהשוואה לעיתונים ה"רציניים-פופולריים", וכי העיתונות המודפסת דייקה יותר בדיעות שנבדקו יותר מן העיתונות המקוונת. עם זאת, בשל גודלו המצומצם של המדגם וההבדלים הלא גדולים בין המדיה ובין הפורמטים, אין מקום למסקנות גורפות בתחום זה ללא מחקרים נוספים. אלה יוכלו למצוא קרוב לוודאי רמת דיוק נמוכה עוד יותר ברשת, אם יתמקדו בגרסאות מוקדמות של הידיעות בטרם זכו אלה לעדכון.

האם הממצאים חמורים כפי שהם נראים? בהיעדר בסיס מוצק להשוואה, יהיה שרירותי למהר ולהסיק כי נתון מסוים הוא "חמור". הנתונים עצמם בדבר רמת הדיוק הכללי משקפים את היקף הידיעות הנקיות כליל משגיאות בסטנדרטים המקובלים על השופטים – סף דרישות המתברר כגבוה מדי בעבור מרבית הידיעות לא רק בישראל, אלא גם במחקרים האמריקניים, בין היתר כיוון שמדובר בשיפוט הנעשה בקריטריונים של "אינסיידרים" בתחום, על סמך קו בסיס מחמיר למדי (Haltom, 1998, p. 161). דרוש מחקר נוסף בעל אופי השוואתי ובאותה מתודולוגיה בדיוק, שיקבע אם הסטנדרטים של הדיוק אכן נמוכים יותר בהשוואה לארצות הברית.

יחד עם זאת, הממצאים מקבלים משנה חומרה כאשר מציבים אותם בשני הקשרים. ההקשר הראשון הוא אפיסטמולוגי. אם "דיוק הוא היסוד שעליו בנוי כל [ה]יתר" (Kovach & Rosenstiel, 2007, p. 43), אזי יש כאן אינדיקציה לחולשות אפשריות נוספות, מדאיגות אולי יותר, במנגנון קביעת העובדות של העיתונות

ובכושרה להתקרב לייצוג מציאות. ההקשר השני, המאיר את הממצאים באור מדאיג, הוא המגמות במפת המדיה. במסגרתן, הרכיבים המדייקים יותר מאחרים (קרי עיתונות "רצינית" ועיתונות מודפסת) מצויים במגמת שחיקה מבחינת שיעורי התפוצה וההשפעה, ואילו הגורם הפחות מדויק (עיתונות מקוונת בעיקר) מראה התחזקות.

מגמה זו מדאיגה במיוחד במקרה הישראלי, שבו העיתונות המקוונת נהנית מדימוי מהימן יותר מן המדיה המסורתית (פרי, צפתי וטוקצ'נסקי, 2005), אף שרמת הדיוק בה, לפחות בתחום הנבדק, נמוכה יותר דווקא. גם הסטנדרטים של הדיוק בעתיד אינם מבשרים טובות בהינתן אוירת הדעיכה הכללית ("declinism") (Gans, 2003, p. 40), המאפיינת את השדה העיתונאי, וכן בהינתן העומס המוגבר על העיתונאים, המוצאים פחות זמן למילוי משימותיהם ונאלצים לעמוד מול גלים חוזרים ונשנים של פיטורים, ירידה בביטחון התעסוקתי ומגמות של multi-skilling ודה-פרופסיונליזציה וכן מול הצורך בהתמודדות עם סדרה של משימות חדשות, כמו ניהול תוכן גולשים (Deuze, 2008; Domingo et al., 2008; Golan, Johnson & Wanta, 2010; Nygren, 2008; Örnebring, 2009; The State of the News Media, 2010; Zelizer, 2009). חומרת הממצאים תלויה גם בשאלה אם הממצאים הנוכחיים מייצגים תחומי סיקור אחרים. עד שיהיו בידינו ממצאים חותכים על יסוד השוואה, אי-אפשר לפסול את שלוש האפשרויות להשיב על שאלה זו.

רמה גבוהה יותר של דיוק צפויה בתחומים האחרים, אם נניח כי חדשות הפלילים מתאפיינות בתמונת מציאות נזילה באופן קיצוני, כפי שטענו הכתבים, או בשימוש בפורמטים אחידים ונוקשים של כתיבה, כפי שמציע לדוגמה צ'יבנול (Chibnall, 1977), אף שספק אם דבריו נכונים בעיתונות הפלילים העכשווית. לעומת זאת, סטנדרטים נמוכים יותר צפויים לפחות בתחומי סיקור מסוימים, כמו מדע, בריאות, טכנולוגיה, איכות סביבה וכלכלה, עקב האופי המדעי-אקדמי המאפיין את ידיעותיהם לעתים קרובות ועקב המומחיות הנחותה של העיתונאים בנושאי הסיקור בהשוואה לזו של הרופאים, המהנדסים, האקולוגים והכלכלנים, המשמשים להם כמקורות מידע בתחומים אלה.

לאפשרות השלישית, רמה דומה של דיוק, אפשר לצפות לפי חוקרים "הומוגניסטיים" וחברי הזרם new institutionalism, הסבורים כי הדמיון הרב בעבודה העיתונאית ובלחצים העיתונאיים גובר בסופו של דבר על ההבדלים בין ארגוני חדשות ובין מדינות (Benson, 2006; Boczkowski & de Santos, 2007; Sparrow, 2006), וקרוב לוודאי גם על ההבדלים שבין תחומי סיקור שונים. נוספת לכך העובדה שרבות מן הסיבות לאי-הדיוקים שהזכירו המרואיינים, ובהן לחצי מהירות, תחרות, דרמטיזציה וכדומה, נוגעות במידה משתנה לכל תחומי הסיקור.

אם קיימת אחידות גבוהה בסיבות לאי-הדיוקים, אין סיבה להניח חוסר אחידות קיצוני בתוצאות.

האפשרות כי הממצאים שהוצגו כאן משקפים מציאות רחבה המאפיינת תחומי סיקור נוספים, חמורה דייה, ויש בה אפוא כדי להצדיק מחקרי המשך, ולו רק כדי לשלול אפשרות זו. מחקרים בעתיד יוכלו להתמקד בבדיקת רמות הדיוק בתחומים "קשים", כמו פוליטיקה, ביטחון וכלכלה, ו"רכים" מהם, כמו ספורט ורכילות, וגם ז'אנרים עיתונאיים אחרים, כמו כתבות תחקיר המבוססות אמנם על איסוף קפדני ומקיף של מסכת ראיות מוצקה וממוסמכת אבל גם על שיפוט מציאות נחרץ על סמך אינטואיציות והכרעות מוסריות (ג'קמן, 2010; Ettema & Glasser, 1985).

מחקרים נוספים יכולים לנקוט חדשנות מתודולוגית בעזרת מערכי מחקר כמו אלה של שרסון (Schudson, 1982), שבמרכזם השוואה בין טקסט מקור, כגון מסמך או נאום רוטיני, ובין סיקורו בעיתונות. גם שימוש בתצפיות עשוי להעמיק את הבנת תפקידו של הדיוק בשלבים השונים של תהליך ההפקה החדשותי ולאפשר לקבוע באיזו מידה כל חוליה וחוליה בשרשרת מקור-כתב-עורך-מגיה תורמת להגברת הדיוק או להחלשתו. כמו כן מחקרים בעתיד יוכלו לבחון את התפקיד שממלאים טוקבקים בהכוונת העיתונאים לתיקוני שגיאות לאחר הפרסום ואת מידת ההיענות של האתרים לפניותיהם.

## הערות

- 1 המאמר מבוסס על עבודת הגמר של לינור קאן בהנחיית ד"ר צבי רייך. בעת המחקר וגם היום משרתת לינור קאן כקצינה במשטרת מחוז תל אביב. במהלך המחקר לא הופעלו עליה שום לחצים מצד המחוז בניסיון להשפיע על המחקר או על תוצאותיו. המאמר מוקדש לזכרו של כתב הפלילים ראובן שפירא, שסייע לנו להבין את עולמם של כתבי המשטרה. אנו מודים לד"ר סקוט מאייר מהמחלקה לתקשורת באוניברסיטת אורגון על נכונותו להעמיד לרשותנו את כלי המחקר ולד"ר זוהר קמפף מהמחלקה לתקשורת באוניברסיטה העברית על הערותיו מאירות העיניים.
- 2 בשאלה עד כמה המדיה הישראלית עתירת טעויות עובדתיות והשמטות, עמדת הציבור מסתכמת בציון 2.51 בסולם של 1-4 (1 מייצג "כלל לא מסכים", ואילו 4 מייצג "מסכים לחלוטין"), לעומת 2.63 בקרב העיתונאים.
- 3 לשם הנוחות ייעשה להלן השימוש בביטויים דיוק אובייקטיבי ודיוק סובייקטיבי ללא מירכאות.
- 4 ארבעת הערכים הנוספים שמציע אנטמן לסיווג כלי תקשורת בסולם "איכותי-פופולרי-טבלואידי" הם אלה: (א) איזון: על העיתונאי להציג את כל הצדדים באופן מאוזן והוגן, בלי "לצבוע" את הנאמר בהתאם לתפיסת העולם, למטען ולגישה שלו בנושא; (ב)

היעדר שיקולי רווח מידיים: ההחלטה על נושא הסיקור ועל מידת המעקב אחר ידיעה שפורסמה תיעשה לעולם על סמך שיקולים מקצועיים גרדא ולא על סמך שיקולי רווח מידי; (ג) חשיבות דמוקרטית: על העיתון לתת מקום מרכזי בסיקור לעשייה הציבורית ולנושאים בעלי חשיבות לציבור תוך כדי הפניית משאבי סיקור בהתאם; (ד) שמירה על עצמאות מערכתית: בחירת הידיעה, מיקומה והמשך המעקב והעדכון צריכים להיעשות בהתאם להחלטותיו של צוות החדשות ובאופן עצמאי.

5 שאלה זו מחייבת זהירות רבה, כיוון שהשיפוט במקרה הנוכחי לא הסתמך כאמור על מקורות מידע אלא בחן רק תחום סיקור אחד.

## רשימת המקורות

אברהם, א' (2000), 'יחסים מסוכנים, העין השביעית. נדלה ביום 27 ביוני 2011 מתוך [http://www.the7eye.org.il/DailyColumn/Pages/article2421.aspx?RetUrl=/WRITERS/Pages/eli\\_avraham.aspx](http://www.the7eye.org.il/DailyColumn/Pages/article2421.aspx?RetUrl=/WRITERS/Pages/eli_avraham.aspx)

גוטמן, ת' (2006), בוקי נאה ומלחמתו במפקד המחוז, העין השביעית. נדלה ביום 6 במרס 2011 מתוך <http://www.the7eye.org.il/articles/pages/article6024.aspx> ג'קמן, ע' (2010), דפוסי העבודה של עיתונאי תחקיר בעיתונות הכתובה בישראל, עבודת גמר לשם קבלת התואר "מוסמך", המחלקה לתקשורת, אוניברסיטת בן-גוריון, באר שבע.

דור, ד' (2001), עיתונות תחת השפעה, תל אביב: כבל. מן, ר' (1998), אפור מגן לחורצי לשון, ספר השנה של העיתונאים, תל אביב: אגודת העיתונאים, עמ' 169-174.

פישמן, ג' (2006), המשטרה והתקשורת ומה שביניהן, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פרי, י', צפתי, י' וטוקצ'נסקי, ר' (2005), צריכת חדשות באתרי אינטרנט: מדד אמון הציבור בתקשורת, דוח 4, תל אביב: מכון חיים הרצוג. צפתי, י' וליביו, א' (2003), העיתונאים הישראליים מעניקים ציון נמוך לתפקוד התקשורת הישראלית, העין השביעית, 43, 9-4.

צפתי, י' וליביו, א' (2005), מקטרים אבל מרוצים, העין השביעית. נדלה ביום 6 במרס 2011 מתוך [http://www.the7eye.org.il/Research/The\\_Israel\\_Democracy\\_Institute\\_Researches/Pages/article5503.aspx](http://www.the7eye.org.il/Research/The_Israel_Democracy_Institute_Researches/Pages/article5503.aspx)

קינן, ע' (2009), מי חשף את סרן א.?, העין השביעית. נדלה ביום 27 ביוני 2011 מתוך [http://www.the7eye.org.il/notes/Pages/091209\\_Who\\_expose\\_captain\\_A.aspx](http://www.the7eye.org.il/notes/Pages/091209_Who_expose_captain_A.aspx)

קירשנבאום, מ' (1997), נאמנות כפולה, העין השביעית. נדלה ביום 27 ביוני 2011 מתוך <http://www.the7eye.org.il/DailyColumn/Pages/article1206.aspx>  
 רועה, י' (1994), אחרת על תקשורת, אבן יהודה: רכס.  
 רועה, י' ופלדמן, ש' (1998), הרטוריקה של מספרים בעמוד הראשון של העיתון, בתוך ד' כספי וי' לימור (עורכים), אמצעי תקשורת המונים בישראל, תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 440-454.  
 שטרסמן, ג' (1998), מדוע זוכתה הנאשמת בהריגה?, ספר השנה של העיתונאים, תל אביב: אגודת העיתונאים, עמ' 209-213.  
 תגרי, א' (1994), הורה ביצים, התקשורת (ללא ציון כרך), 16-22.  
 תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות (1996). נדלה ביום 27 ביוני 2011 מתוך <http://www.moaza.co.il/BRPortal/br/P102.jsp?arc=26627>

- American Society of Newspaper Editors (1985). *Newspaper credibility: Building reader trust*. Washington, DC: American Society of Newspaper Editors.
- Bell, A. (1991). *The language of news media*. Oxford: Blackwell.
- Benson, R. (2006). News media as a "journalistic field": What Bourdieu adds to new institutionalism, and vice versa. *Political Communication*, 23(2), 187-202.
- Berry, F. C. (1967). A study of accuracy in local news stories of three dailies. *Journalism Quarterly*, 44, 482-490.
- Blankenburg, W. B. (1970). News accuracy: Some findings on the meaning of errors. *Journal of Communication*, 20(40), 375-386.
- Blankenburg, W. B. (1992). The utility of anonymous attribution. *Newspaper Research Journal*, 13(1-2), 10-23.
- Blumler, J. G. & Gurevitch, M. (1981). Politicians and the press: An essay on role relationship. In D. Nimmo & K. R. Sanders (Eds.), *Handbook of political communication*. Beverly Hills: Sage, pp. 467-493.
- Boczkowski, P. & de Santos, M. (2007). When more media equals less news: Patterns of content homogenization in Argentina's leading print and online newspapers. *Political Communication*, 24(2), 167-180.
- Brown, C. H. (1965). Majority of readers give papers an A for accuracy. *Editor and Publisher*, 63, 12-13.
- Charnley, M. V. (1936). Preliminary notes on a study of newspaper accuracy. *Journalism Quarterly*, 13, 394-401.

- Chermak, S. (1995). Image control: How police affect the presentation of crime news. *American Journal of Police*, 14(2), 21-43.
- Chibnall, S. (1977). *Law and order news*. London: Tavistock.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159.
- Collins, H. & Evans, R. (2007). *Rethinking expertise*. Chicago: University of Chicago Press.
- Deuze, M. (2008). Towards a sociology of online news. In C. Paterson & D. Domingo (Eds.), *Making online news*. New York: Peter Lang, pp. 199-209.
- Domingo, D., Quandt, T., Heinonen, A., Paulussen, S., Singer, J. B., & Vujnovic, M. (2008). Participatory journalism practices in the media and beyond. *Journalism Practice*, 2(3), 326-342.
- Einstadter, J. W. (1979). Crime news in the old west. *Journal of Contemporary Ethnography*, 8(3), 317-334.
- Engelbrechtsen, M. (2006). Shallow and static or deep and dynamic? Studying the state of online journalism in Scandinavia. *Nordicom Review*, 27(1), 3-16.
- Entman, R. M. (2005). The nature and sources of news. In G. Overholser & K. H. Jamieson (Eds.), *Institutions of American democracy: The press*. New York: Oxford University Press, pp. 48-65.
- Ericson, R. V., Baranek, P. M., & Chan, J. B. L. (1989). *Negotiating control: A study of news sources*. Milton Keynes: Open University Press.
- Ettema, J. S. & Glasser, T. L. (1985). On the epistemology of investigative Journalism. *Communication*, 8(2), 183-206.
- Fidler, R. (1997). *Mediamorphosis*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Gaziano, C. & McGrath, K. (1986). Measuring the concept of credibility. *Journalism Quarterly*, 63, 451-462.
- Gans, H. J. (2003). *Democracy and the news*. Oxford: Oxford University Press.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching*. Berkeley: University of California Press.
- Golan, G. J., Johnson, T. J., & Wanta, W. (2010). *International media communication in a global age*. New York: Routledge.
- Haltom, W. (1998). *Reporting on the courts*. Chicago: Nelson Hall.
- Koch, T. (1991). *Journalism for the 21st century*. New York: Praeger.
- Kovach, B. & Rosenstiel, T. (2007). *The elements of journalism*. New York: Three Rivers.

- Lawrence, G. & Grey, D. (1969). Subjective inaccuracies in local news reporting. *Journalism Quarterly*, 46, 753-757.
- Maier, S. R. (1999). Getting it right? Not in 59 percent of stories. *Newspaper Research Journal*, 23, 10-24.
- Maier, S. R. (2005). Accuracy matters: A cross-market assessment of newspaper error and credibility. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82(3), 533-551.
- Maier, S. & Kasoma, T. (2005). Information as good as its source — An examination of source diversity and accuracy at nine daily U.S. newspapers. Paper presented to *Journalism Studies Division at The International Communication Association*, New York.
- Mensing, D. & Oliver, M. (2005). Editors at small newspapers say error problems serious. *Newspaper Research Journal*, 26(4), 6-21.
- Meyer, P. (2002). *Precision journalism: A reporter's introduction of social science methods*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Meyer, P. & Zhang, Y. (2002). Anatomy of a death spiral: Newspapers and their credibility. Retrieved March 6, 2011 from [http://www.unc.edu/~pmeyer/Quality\\_Project/anatomy\\_of\\_death\\_spiral.pdf](http://www.unc.edu/~pmeyer/Quality_Project/anatomy_of_death_spiral.pdf)
- Nimmo, D. (1978). *Political communication and public opinion in America*. Santa Monica, CA: Goodyear.
- Nygren, G. (2008). Is there a de-professionalization of journalism? Paper presented at *The Annual Conference of Nordic Media in Theory and Practice UCL*, London. Retrieved March 6, 2011 from [http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/fileadmin/documents/nordic\\_media\\_papers/Nygren.doc](http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/fileadmin/documents/nordic_media_papers/Nygren.doc).
- Ong, W. J. (1982). *Orality and literacy*. London: Methuen.
- Örnebring, H. (2009). Reassessing journalism as a profession. In S. Allan (Ed.), *The Routledge companion to news and journalism*. New York: Routledge, pp. 568-575.
- Paterson, C. & Domingo, D. (Eds.) (2008). *Making online news: The ethnography of new media production*. New York: Peter Lang.
- Pavlik, J. V. (2001). *Journalism and new media*. New York: Columbia University Press.
- Reich, Z. (2008). The roles of communication technology in obtaining news: Staying close to distant sources. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 85(3), 625-646.

- Reich, Z. (2009). *Sourcing the news: Key issues in journalism – An innovative study of the Israeli press*. Cresskill, NJ: Hampton Press.
- Reich, Z. (2011). Source credibility and journalism: Between visceral and discretionary judgment. *Journalism Practice*, 5(1), 51-67.
- Romano, C. (1987). What? The grisly truth about bare facts. In R. K. Manoff & M. Schudson (Eds.), *Reading the news*. New York: Pantheon, pp. 38-78.
- Schramm, W. (1966). Information theory and mass communication. In A. G. Smith (Ed.), *Communication and culture*. New York: Holt, Rinehart & Winston, pp. 521-534.
- Schudson, M. (1982). The politics of narrative form. *Daedalus*, 111, 97-113.
- Schudson, M. (2003). *The sociology of news*. New York: W. W. Norton.
- Sherizen, S. (1978). Social creation of crime news. In C. Winick (Ed.), *Deviance and mass media*. Beverly Hills, CA: Sage, pp. 203-224.
- Sigal, L. V. (1973). *Reporters and officials*. Lexington, MA: D. C. Heath.
- Soffer, O. (2009). The competing ideals of objectivity and dialogue in American journalism. *Journalism*, 10(4), 473-491.
- Sparks, C. (2000). Introduction: The panic over tabloid news. In C. Sparks & J. Tulloch (Eds.), *Tabloid tales*. Oxford: Rowman & Littlefield, pp. 1-40.
- Sparrow, B. (2006). A research agenda for an institutional media. *Political Communication*, 23(2), 145-157.
- Strömback, J. & Nord, L. W. (2005). Who leads the Tango? A study of the relationship between Swedish journalists and their political sources. Paper presented to *The Political Communication Division, International Communication Association*, New York.
- The State of the News Media (2006). Journalist survey. Retrieved March 6, 2011 from [http://www.stateofthenewsmedia.org/2006/journalist\\_survey\\_prc1.asp](http://www.stateofthenewsmedia.org/2006/journalist_survey_prc1.asp)
- The State of the News Media (2010). Retrieved March 6, 2011 from <http://www.stateofthemediamedia.org/2010/>
- Tichenor, P., Olien, C., Harrison, A., & Donohue, G. (1970). Mass communication systems and communication accuracy in science news reporting. *Journalism Quarterly*, 47, 673-683.
- Trench, B. & Knowlton, S. (2009). Accuracy in journalism — A measure of performance? A determinant of trust? Paper presented at *The Trust, Truth and Performance, Journalism Workshop*, Groningen. Retrieved March 6, 2011 from <http://www.rug.nl/let/onderzoek/onderzoekinstituten/icog/>

- tekstenactiviteitenka lender/2009\_trusttruthperformance/abstracts/abstract-Knowlton-Trench.pdf
- Tsfati, Y., Meyers, O., & Peri, Y. (2006). What is good journalism? Comparing Israeli public and journalist's perspectives. *Journalism*, 7(2), 152-173.
- Tuchman, G. (1978). *Making news*. New York: Free Press.
- Urban, C. (1998). Examining our credibility: Perspectives of the public and the press. *American Society of Newspapers Editors*. Retrieved March 6, 2011 from <http://asne.org/kiosk/reports/99reports/1999examiningourcredibility/index.html>
- Wulfemeyer, T. K. (1985). How and why anonymous attribution is used by Time and Newsweek. *Journalism Quarterly*, 62(1), 81-86.
- Zelizer, B. (2005). *Taking journalism seriously*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Zelizer, B. (2009). Why journalism's changing faces matter. In B. Zelizer (Ed.), *The changing faces of journalism*. New York: Routledge, pp. 1-11.

